

Joanna Jeziorna

Od prymitywnych działań dezinformacyjnych po wyspecjalizowane agencje wywiadowcze : czyli historia amerykańskiego wywiadu w skrócie

---

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 1, 87-91

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna JEZIORNA

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

**OD PRYMITYWNYCH DZIAŁAŃ DEZINFORMACYJNYCH
PO WYSPECJALIZOWANE AGENCJE WYWIADOWCZE
– CZYLI HISTORIA AMERYKAŃSKIEGO WYWIADU W SKRÓCIE.**

*„...wasza praca to intelekt i prawość, rozsądek i intuicja,
dzięki którym wasi rodacy i miliony na świecie żyją w wolności.
Wy, mężczyźni i kobiety wywiadu jesteście oczami i uszami wolnego świata”¹
Ronald Reagan.*

Szpiegostwo jest jednym z najstarszych zawodów świata i od samego początku akceptowane było jako działanie państw w okresach wojennych. Dopiero od XX wieku zezwolono na działania wywiadowcze w czasie pokoju. Informacje uzyskane przez agentów pozwalają poznać mocne i słabe strony zarówno sił własnych, jak i przeciwnika. Dobry agent wywiadu wie, że umiejętność stosowania informacji oraz dezinformacji daje mu całkowitą kontrolę i przewagę nad oponentem. Działalność agentów wywiadu można określić następująco: „...dobrze wykorzystuj poznane techniki, szczególnie czarną propagandę i *playback*, wiedząc jak skutecznie twoja dezinformacja działa na wroga. Podsuwaj mu wymyśloną rzeczywistość. Przymioty dobrego funkcjonariusza wywiadu, takie jak podejrzliwość, dostrzeganie złożoności i szczegółów, to także cechy człowieka, którego będziesz obserwować. Zdolność wykrywania spisku i zdrady to cecha, która może zaburzyć normalną ocenę. Wszystko co wydaje się czyste, jest nieuczciwe. I vice versa. Musisz nauczyć się odróżniać, kiedy kłamstwo udaje prawdę i radzić sobie z tym sprawnie i beznamiętnie. Nigdy nie dawaj czasu do namysłu. Nadaj ton rozmowie i zmierzaj do celu”.² Można więc pokusić się o stwierdzenie, że agenci wywiadu to mistrzowie kreujący prawdę, iluzjoniści. „Szpiegowania nie można się nauczyć z książek, filmów instruktażowych czy na wykładach. Człowiek uczy się tego przez praktykę, wiedząc, że ktoś nad nim czuwa. Jeśli chcesz być dobrym szpiegiem, musisz dużo czytać”.³

Należy jednak zauważyć, że zdobywanie informacji wywiadowczych było i jest kwestią mroczną. Owoce działalności szpiegów zazwyczaj nie były dostępne dla kolejnych pokoleń. W przeszłości różnego rodzaju księgi dotyczące operacji wywiadowczych nie dość, że prowadzone były w sposób niesystematyczny, to w dodatku były szybko niszczone. Dzisiaj zużyte informacje także ulegają destrukcji, aczkolwiek w sekretnych podziemiach instytucji wywiadowczych w metalowych

¹ Przemówienie Prezydenta Ronalda Reagana w siedzibie CIA w Langley 4 grudnia 1981 roku. www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/our-first-line-of-defense-presidential-reflections-on-us-intelligence/reagan.html „...it is upon your intellect and integrity, your wit and intuition that the fate of freedom rests for millions of your countrymen and for many millions all around the globe. You, men and women of Intelligence Services, are the eyes and ears of the free world”. (18.08.2008). Tłumaczenie własne.

² Stwierdzenie zaczerpnięte z filmu „*The Good Shepherd*” (Dobry Agent) w reżyserii Roberta De Niro z roku 2006

³ R. Baer: *Oblicze zła*. Warszawa 2006, s.14

szafach trzyma się teczki oznaczone napisami: CLASSIFIED, TOP SECRET, ŚCIŚLE TAJNE.

Wywiad amerykański narodził się w XVIII wieku, kiedy to na ziemiach amerykańskich stacjonowały garnizony brytyjskie. Można by rzec, iż szpiegowanie jest elementem amerykańskiej codzienności od początku istnienia państwa. Za ojca amerykańskich 'służb wywiadowczych' uznaje się Jerzego Waszyngtona, który podczas działań wojennych budował siatki agentów donoszących o sytuacji w obozie wroga. Asem ówczesnego wywiadu był John Honeyman – rzeźnik Torysów,⁴ który dzięki swoim dezinformacyjnym działaniom pomógł wojskom Waszyngtona pokonać Brytyjczyków pod Trenton i Princeton. Kierujący ówczesnym wywiadem Waszyngton twierdził, że „wszystko zależy od dysponowania odpowiednią informacją”.⁵ Działalność amerykańskiego wywiadu opierała się na istnieniu szpiegów, podwójnych agentów, tajnych operacjach, kontrwywiadzie, dezinformacji, propagandzie, kodach i szyfrach. Oczywiście ówczesne metody były dość prymitywne, wszystko zależało od *agentów*, którzy byli zarazem odważnymi i nierozważnymi amatorami – należy zauważyć, że nie istniały wtedy specjalistyczne szkoły dla szpiegów. Jedną z osiemnastowiecznych metod było pozostawianie własnego agenta na tyłach wroga (dzisiaj nazywa się to *wpuszczeniem kreta* lub bycie podwójnym agentem) w myśl zasady, że „największe korzyści odnosi się dzięki osobom, które mieszkają po drugiej stronie”.⁶ Priorytetem był ciągły kontakt z agentem, który musiał przysyłać bardzo szczegółowe raporty do kwatery głównej. Wraz z wywiadem działalność rozpoczął kontrwywiad: „...trzeba znaleźć środki służące zabezpieczeniu własnych sekretów, a także demaskowaniu szpiegów i zdrajców, którzy mogliby sprzedać tajemnice wrogowi”.⁷ Skuteczne okazało się także podsyłanie fałszywych informacji, czyli dzisiejsza dezinformacja, o czym może świadczyć następująca historia: „Zimą, roku 1797, Armia Kontynentalna zmalała do czterech tysięcy ludzi: było to mniej niż liczył brytyjski oddział stacjonujący w Amboy w odległości zaledwie kilku mil. Żeby torysi nie odkryli słabości jego armii i nie przekazali wieści generałowi Howe'owi, Waszyngton zakwaterował swoich ludzi po dwóch i trzech w domach znajdujących się w pobliskich wsiach, sprawiając, że armia wyglądała na znacznie większą, niż rzeczywiście była. Pewnego dnia do obozu przybył kupiec skarżący się głośno, że źle został potraktowany przez Brytyjczyków. Amerykanie zostali wcześniej ostrzeżeni przez własnych agentów, że jest to szpieg wysłany w celu poznania siły armii Waszyngtona. Była to okazja do zmylenia wroga. Każdemu brygadierowi kazano przygotować znacznie przesadzony raport o sile jego oddziału i przekazać go oficerowi sztabowemu, który celowo zaprzyjaźnił się z kupcem i dzielił z nim kwaterę, obaj mężczyźni jedli razem kolację, kiedy oficer został wezwany do generała. Wyszedł z kwatery, pozostawiając na swoim biurku raporty brygadierów. Kiedy powrócił, szpiega już nie było. Szpieg przekazał brytyjskiemu dowódcy wykradzione informacje, które trzykrotnie zawięły liczbę oddziałów Armii Kontynentalnej”.⁸ W rezultacie tak idealnie przeprowadzonej dezinformacji Brytyjczycy zrezygnowali z ataku na amerykańskie garnizony.

⁴ N. Miller: *W służbie amerykańskiego wywiadu*. s. 11

⁵ Ibidem, s. 13

⁶ Ibidem, s. 14

⁷ Ibidem, s. 25

⁸ Ibidem

Symbolem amerykańskiego wywiadu stał się Nathan Hale, który „we wrześniu 1776 roku na prośbę generała Georga Waszyngtona, jako wolontariusz zgłosił się do przekroczenia linii wroga w celu zdobycia informacji na temat oszacowania sił i odkrycia planów armii brytyjskiej. Został schwytany w drodze powrotnej i powieszony jako szpieg 22 września 1776 roku, bez możliwości procesu”.⁹ Nathan Hale stał się symbolem wywiadu nie dlatego co zrobił, ale z powodów dla których to zrobił. O jego lojalności wobec własnego kraju świadczą słowa wypowiedziane tuż przed egzekucją: „Żałuję, że mam tylko jedno życie, które mogę oddać za ojczyznę”.¹⁰ Słowa Nathana Hale’a można przyrównać do słów Horacego *Dulce et decorum Est pro patria Mori*.¹¹

Pomimo, że szpiegostwo samo w sobie jest zajęciem nieetycznym i teoretycznie zakazanym, to jednak w amerykańskiej Konstytucji zawarte zostały zapisy pozwalające na realizację działań szpiegowskich. Przykładem może być przyznanie prezydentowi funduszu reprezentacyjnego, z którego opłacani byli (i być może są nadal) agenci wysyłani za granicę w celu zdobycia informacji. Zatem można stwierdzić, że tajne operacje stały się nieodłącznym elementem polityki zagranicznej.

W okresie amerykańskiej wojny domowej powstały trzy ośrodki wywiadowcze. Na Północy działało Biuro Informacji Amerykańskiej Armii Potomacu pod kierownictwem Allana Pinkertona.¹² Do obowiązków Biura należało między innymi rozpoznanie terenu, obserwacja, gromadzenie informacji. Po pewnym czasie utworzono drugi ośrodek – Biuro Informacji Wojskowej¹³ - które było pierwszą formalnie utworzoną amerykańską agencją wywiadowczą. Biuro pełniło również funkcje kontrwywiadowcze. Z kolei na Południu Konfederacji powołali do życia Biuro Tajnej Służby¹⁴, pełniące identyczne zadania jak wywiad unionistów. Trzeba jednak odnotować, że te wszystkie powstałe ośrodki i stosowane przez nie metody nie grzeszyły profesjonalizmem. Były to raczej zabawy dorosłych mężczyzn (czasami kobiet, a nawet całych rodzin) wcielających się w rolę szpiegów i agentów w razie potrzeby. Jednak z drugiej strony, były to pierwsze kroki ku zbudowaniu zawodowych służb wywiadowczych.

Początki fachowego szpiegostwa nadeszły wraz z końcem XIX wieku. Epoka śmiałego amatora wypełniającego doraźnie swoje obowiązki w czasie wojny zaczęła ustępować miejsca epoce wywiadu profesjonalnego.¹⁵ Fachowe agencje wywiadowcze zostały powołane przez marynarkę wojenną oraz siły lądowe Stanów Zjednoczonych. Pierwsze amerykańskie biuro wywiadu powstało w latach 80 XIX wieku. Na mocy Ogólnego Rozkazu Nr 292 sekretarz ds. marynarki William

⁹ The State Hero Nathan Hale. 1755-1776 www.ct.gov/ctportal/cwp/view.asp?a=885&q=246500, “In September of 1776, at the request of General George Washington for a volunteer, Hale crossed enemy lines to gather information as to the strength and plans of the British Army. Caught while returning, he was hanged as a spy on September 22, 1776, without the benefit of a trial”. Tłumaczenie własne

¹⁰ M.J. Ortner: *Captain Nathan Hale (1755-1766)*. 2001, www.connecticutsar.org/patriots/hale_nathan_2.html (10.11.2009), “I only regret that I have but one life to lose for my country”. Tłumaczenie własne

¹¹ W. Owen: *Dulce et decorum Est w The collected poems of Wilfred Owen*. Londyn 1963, s. 55

¹² N. Miller, op. cit. s. 118

¹³ Bureau of Military Information – BMI

¹⁴ Nathan Miller, op. cit., s. 118

¹⁵ Ibidem, s. 142

H. Hunt powołał Biuro Wywiadu Marynarki Wojennej¹⁶ „w celu gromadzenia i rejestracji informacji użytecznych w czasie wojny i pokoju”.¹⁷ W październiku 1885 roku amerykańskie siły lądowe powołały do życia konkurencyjne biuro wywiadowcze – Wydział Informacji Wojskowej.¹⁸ Jego głównym zadaniem było „gromadzenie danych o znaczeniu militarnym pochodzących zarówno od własnych, jak i obcych służb”.¹⁹ Obie agencje gromadziły informacje techniczne i polityczne, przygotowywały mapy, analizowały informacje zebrane przez agentów oraz realizowały zlecane zadania.

Podczas II wojny światowej powołano do życia Biuro Służb Strategicznych,²⁰ które stało się trzonem do powstania innej ważnej agencji wywiadowczej. Na jej powstanie miały wpływ konflikty pomiędzy wywiadem marynarki a wywiadem armii, które nie tylko ze sobą konkurowały, ale również odmawiały dzielenia się zdobytymi informacjami – według starej zasady: *dzentelmen nie czyta cudzej poczty*.²¹ Brakowało jednego centralnego ośrodka, który by nadzorował całą działalność szpiegowsko-wywiadowczą. Jak zauważył kontradmirał Walter S. Andrews „prawdziwy tajny wywiad zagraniczny, dobrze wyposażony i mogący wykonywać zadania szpiegowskie, kontrwywiadowcze, nie istnieje”.²² Swoje zaniepokojenie tym stanem rzeczy wyraził sam prezydent Roosevelt, który poprosił Williama J. Donovaną o zbadanie sytuacji i utworzenie jednostki wywiadowczej będącej wspólną organizacją sił lądowych i marynarki wojennej. „Chociaż stoimy w obliczu nieuchronnego niebezpieczeństwa nie dysponujemy skutecznymi służbami, które potrafiłyby analizować, pojmować i doceniać zdobyte przez nas informacje. Niezbędne jest zorganizowanie centralnej organizacji wywiadowczej skoncentrowanej na nieprzyjacielu, która sama gromadziłaby odpowiednie informacje dotyczące potencjalnych wrogów”.²³ Były to słowa Donovaną skierowane do prezydenta po dogłębnej analizie sytuacji w strukturach wywiadowczych. W lipcu 1941 roku Donovan został dyrektorem nowej agencji wywiadu zagranicznego obejmując stanowisko koordynatora informacji – COI.²⁴ Na mocy wydanego przez prezydenta dekretu z 13 czerwca 1942 roku utworzono Biuro Służb Strategicznych, które stano-

¹⁶ Office of Naval Intelligence – ONI. Nazwa została zmieniona na US Navy Intelligence – Wywiad Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych

¹⁷ N. Miller, op. cit., s. 145

¹⁸ Military Information Division – MID. Po wojnie amerykańsko-hiszpańskiej MID zostało przekształcone w II Oddział Sztabu Generalnego Sił Lądowych. Jednak już w 1908 roku został rozwiązany, a jego obowiązki przejęła Akademia Wojskowa Sił Lądowych. W 1917 roku sekretarz wojny wydał rozkaz nakazujący utworzenie nowego Wydziału Wywiadu Wojskowego (Military Intelligence Division – MID). Nowa struktura, pod dowództwem Ralpa H. Van Deman'a, prowadziła działalność zarówno wywiadowczą, jak i kontrwywiadowczą. Jednak w okresie późniejszym, po utworzeniu OSS, MID pełniło już tylko funkcje administracyjne

¹⁹ N. Miller, op. cit., s. 146

²⁰ Office of Strategic Services – OSS. Zajmowało się propagandą, szpiegostwem, działalnością wywiadowczą. Dzieliło się na departamenty: Secret Intelligence – Tajny Wywiad; Special Operation (Operacje Tajne); X-2 (Kontrwywiad); Moral Operation (Propaganda), Operational Groups (Grupy Operacyjne), Research & Development (Wydział Badań i Rozwoju)

²¹ The Office of Strategic Services: America's First Intelligence Agency, Michael Warner, CIA History Staff, Center for the Study of Intelligence, Publisher: United States Central Intelligence Agency, 2000 (gentleman don't read each other's mail)

²² N. Miller, op. cit., s. 205

²³ Ibidem, s. 217

²⁴ Ibidem, s. 218, Coordinator of Strategic Information, posiadał uprawnienia do gromadzenia i analizowania wszelkich informacji i danych, które mogą mieć wpływ na bezpieczeństwo narodowe oraz do udostępniania tych informacji i danych prezydentowi

wiło pierwszą centralę wywiadu. Jednak już w 1945 na mocy rozporządzenia wydanego przez prezydenta Trumana BSS zostało rozwiązane, a jego obowiązki rozdzielono pomiędzy Departamenty: Stanu (Department of State) i Wojny (War Department). Pierwsza amerykańska centralna agencja wywiadowcza, która zrewolucjonizowała wywiad, za pomocą jednego ruchu piórem przestała funkcjonować. Kolejne lata dowiodły, że rozwiązanie BSS było złą decyzją. Prezydent Truman, którego doświadczenie w prowadzeniu polityki zagranicznej pozostawiało wiele do życzenia, gubił się w informacjach otrzymywanych od Departamentów i FBI. Potrzeba powołania jednej agencji centralnej trzymającej wszystko w jednej garści doprowadziła w roku 1947 do uchwalenia Ustawy o Bezpieczeństwie Narodowym²⁵. Na jego mocy utworzono słynną na całym świecie Centralną Agencję Wywiadowczą – CIA.²⁶

Akt założycielski powierzył Agencji następujące funkcje: poszukiwanie informacji mogącej wpłynąć na bezpieczeństwo narodowe, obowiązek doradzania Radzie Bezpieczeństwa Narodowego, zbieranie informacji rozsianych po istniejących agencjach.²⁷ Agencja podzielona została na cztery dyrektoriaty: Dyrektoriat Tajnych Służb (zajmujący się sprawami wywiadu i kontrwywiadu, koordynujący działalność agentów za granicą, zwalczający obce siatki wywiadowcze); Dyrektoriat Wywiadu (opracowujący i analizujący informacje wywiadowcze otrzymane od agentów); Dyrektoriat Nauki i Techniki (prowadzący badania nad technicznymi środkami wywiadu i kontrwywiadu) oraz Dyrektoriat Zarządzania i Służb (pełniący wszelkie funkcje administracyjne).²⁸ W roku 2004 prezydent George W. Bush podpisał akt reformujący struktury CIA.²⁹ Do zadań CIA należy między innymi koordynowanie działalności dwunastu służb wywiadowczych, analizowanie zdobytych materiałów, prowadzenie tajnych operacji, prowadzenie dywersji poza granicami kraju oraz utrzymanie bezpieczeństwa narodowego. Kontrolę nad CIA sprawuje Rada Bezpieczeństwa Narodowego.

Szpiedzy ze swoją działalnością istnieją na świecie odkąd świat posiada swoje tajemnice. Zadaniem agencji wywiadowczych jest wykradanie owych tajemnic, a następnie stosowne ich wykorzystanie. Współcześnie agenci wykorzystują nowoczesne formy zdobywania informacji, jak na przykład nasłuch i obserwacje satelitarne czy systemy komputerowe. Należy jednak pamiętać, że wywiad zaczyna się i kończy na człowieku o czym amerykańscy szpiedzy notorycznie zapominają i wolą zawierzyć dwudziestopięciowiekowej technologii, aniżeli iść śladami praocjów wywiadu stawiając na człowieka.

---

²⁵ National Security Act.

²⁶ Central Intelligence Agency – CIA. Siedziba znajduje się w Langley, w stanie Wirginia. Jest to niezależna agencja rządowa odpowiedzialna za bezpieczeństwo narodowe.

²⁷ C. Durandin: *CIA na wojnie*. Warszawa 2004, s. 302

²⁸ www.cia.gov/about-cia/todays-cia/index.html, National Clandestine Service, Directorate of Intelligence, Directorate of Science and Technology, Directorate of Support.

²⁹ Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act” 17.12.2004, (na mocy aktu zlikwidowano stanowisko Dyrektora (DCI) oraz Zastępcy Dyrektora Wywiadu (DDCI), w zamian za utworzenie stanowiska Dyrektora Centralnej Agencji Wywiadowczej (D/CIA).